

BOGUMIŁA MUCHA-LESZKO

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

**MOŻLIWOŚCI ZMNIEJSZANIA LUKI ROZWOJOWEJ POLSKI
W UNII EUROPEJSKIEJ I WOBEC KRAJÓW
O NAJWIĘKSZYM POTENCJALE GOSPODARCZYM
W PERSPEKTYWIE 2040 ROKU**

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest analiza procesu konwergencji gospodarczej Polski w Unii Europejskiej i w relacji do krajów o największym potencjale gospodarczym w latach 1999–2011 oraz ocena możliwości zmniejszania luki rozwojowej w perspektywie 2040 roku z uwzględnieniem niektórych prognoz do 2060 roku. Z analizy wynika, że Polska w grupie nowych krajów członkowskich UE-9 nie wyróżniła się wysokim tempem zmniejszania luki gospodarczej do 2011 roku, niemniej od 2006 roku nastąpiło duże przyspieszenie procesu konwergencji, wzrost PKB *per capita* w latach 2005–2011 wynosił 29,7%, a średni wzrost PKB *per capita* w UE-27 – 4%. Prognozy zmniejszania luki gospodarczej w perspektywie średniookresowej są dla Polski dobre, a po 2020 roku będzie spadać stopa wzrostu PKB. Zdecydowane spowolnienie gospodarcze jest przewidywane po 2040 roku wraz z rosnącym tempem spadku liczby ludności. Istnieje więc realne zagrożenie ponownego wzrostu luki gospodarczej.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, Polska, proces konwergencji, długookresowe prognozy gospodarcze

Wprowadzenie

Jednym z argumentów uzasadniających korzyści z międzynarodowej integracji gospodarczej jest przyspieszenie procesu konwergencji krajów o niższym

poziomie rozwoju. Badania, będące podstawą potwierdzenia tej tezy, zostały zintensyfikowane w okresie przed- i poakcesyjnym krajów Europy Środkowo-Wschodniej do Unii Europejskiej. Przedmiotem analizy w artykule są czynniki i efekty procesu konwergencji nowych krajów członkowskich, w tym Polski, w latach 1999–2011, a celem jest ocena możliwości zmniejszania luki rozwojowej Polski w stosunku do średniej UE-27 oraz do Francji, Hiszpanii, Niemiec, Wielkiej Brytanii i Włoch w perspektywie lat 2040–2060. Podstawą analizy są dane liczbowe obejmujące stopę wzrostu PKB, wkład do wzrostu PKB: pracy, wydajności pracy, całkowitej produktywności czynników wytwórczych (*total factor productivity*) i nakładów kapitałowych. Źródłami danych statystycznych są Eurostat, National Intelligence Council USA, publikacje Komisji Europejskiej oraz prognozy Komisji Europejskiej i OECD.

1. Zmniejszanie luki rozwojowej przez kraje UE-12 w latach 1999–2011

Konwergencja gospodarcza oznacza zmniejszanie różnic rozwojowych mierzonych PKB, PKB *per capita*, dochodami ludności, poziomem konsumpcji oraz innymi miernikami makroekonomicznymi. Prowadzi ona do większej spójności społeczno-gospodarczej krajów i regionów. Tak rozumiana konwergencja jest określana w literaturze jako konwergencja *sigma*, która jest rezultatem konwergencji *beta*, czyli szybszego rozwoju krajów znajdujących się na niższym etapie rozwoju. Szybszy rozwój nazywany jest również zjawiskiem doganiania (*catching-up*). Jest ono efektem napływu do krajów słabiej rozwiniętych kapitału i technologii z zagranicy, które bez ponoszenia kosztów korzystają, przynajmniej częściowo, z nowoczesnych technologii i osiągają wzrost wydajności pracy.

Tempo procesu konwergencji zależy od siły czynników wpływających na wzrost PKB – wzrostu wkładu pracy i wydajności pracy. Z kolei do wzrostu wydajności pracy przyczyniają się nakłady kapitałowe i całkowita produktywność czynników wytwórczych TFP. Ocena wkładu do wzrostu realnego produktu wszystkich czynników produkcji jest skomplikowana, gdyż nie są to zależności ilościowo wymierne. W przypadku TFP przedmiotem oceny są jakość siły roboczej, organizacja pracy, postęp technologiczny, zmiany strukturalne w gospodarce, efektywne wykorzystanie surowców oraz nakład kapitału na miejsce pracy. Wymienione czynniki pośrednio stymulują wzrost gospodarczy, a ich działanie

zależy od tempa postępu technologicznego¹. Tempo wzrostu wydajności pracy zależy również od koncentracji inwestycji w przemyśle, co jest charakterystyczną cechą gospodarek krajów rozwijających się, a w krajach o wyższym poziomie rozwoju przeważają inwestycje w sektorze usług, które nie dają takich możliwości wzrostu wydajności pracy, jak intensywne industrializacja. Na niższą wydajność pracy w usługach składa się wiele czynników, spośród których do najważniejszych można zaliczyć niższe tempo postępu technicznego, niższe bądź brak korzyści ze skali produkcji, niższy poziom konkurencji (mniejsza otwartość na rynki zagraniczne) oraz substytucji pracy przez kapitał, outsourcing z przemysłu przetwórczego do usług prac o niższej produktywności².

Z badań wynika, że średnie tempo zmniejszania luki rozwojowej wynosi 2% rocznie (konwergencja *beta*)³. Tempo procesu konwergencji dziesięciu krajów przygotowujących się do członkostwa w okresie 1999–2003 kształtowało się średniorocznie na poziomie 2,3%, a po uzyskaniu członkostwa w latach 2004–2008 wzrosło do 3,4%⁴. Głównymi czynnikami wzrostu gospodarczego były: wzrost nakładów kapitałowych, wydajności pracy i inwestycji w przemyśle. Duży wpływ na wzrost popytu wewnętrznego miał dostęp do tanich kredytów na rynku finansowym UE. Interesujących informacji na temat najważniejszych czynników, które przyspieszały proces konwergencji nowych krajów członkowskich w okresie przed- i poakcesyjnym, dostarcza rachunek wkładu do wzrostu PKB pracy, kapitału i całkowitej produktywności czynników produkcji (tab. 1).

Proces zmniejszania luki gospodarczej krajów Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW) w okresie przedakcesyjnym był wolniejszy niż po przystąpieniu do UE, kiedy średnia roczna stopa wzrostu PKB UE-10 była o 3,3 pkt proc. wyższa od wzrostu PKB w UE-15. Podstawą wysokiej dynamiki gospodarczej krajów EŚW były: wzrost nakładów kapitałowych i całkowitej produktywności czyn-

¹ Na niedoskonałość TFP jako miary postępu technologicznego w długim okresie wskazał m.in. Ch.I. Jones, *Time Series Tests of Endogenous Growth Models*, „Quarterly Journal of Economics” 1995, Vol. 110, No. 2, s. 495–525, za T. Białowąs, *Zmiany wydajności pracy a pozycja eksportowa Stanów Zjednoczonych i Niemiec w latach 1995–2010*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” Sectio H 2012, Vol. XLVI, nr 2, s. 8.

² *Quarterly Report on the Euro Area*, Vol. 5, No. 2, 2006, s. 29.

³ X. Sala-i-Martin, *Regional Cohesion: Evidence and Theories on Regional Growth and Convergence*, „European Economic Review” 1996, Vol. 40, s. 1325–1352.

⁴ *Five Years of an Enlarged EU. Economic Achievements and Challenges*, „European Economy” 2009, No. 1, s. 32–33; R. Rapacki and M. Próchniak, *The EU Enlargement and Economic Growth in the CEE New Member Countries*, „European Economy – Economic Papers” 2009, No. 367.

ników wytwórczych, czyli postępu technologicznego i zmian strukturalnych w gospodarkach.

Tabela 1. Wkład we wzrost PKB pracy, kapitału i TFP w UE-10 i UE-15 w latach 1999–2008

Średnie roczne zmiany wkładu (ceny stałe) we wzrost PKB (%)	UE-10		UE-15	
	1999–2003	2004–2008	1999–2003	2004–2008
Średni roczny wzrost PKB	3,4	5,6	2,2	2,3
Wkład kapitału	2,3	2,3	1,0	1,0
Wkład pracy	–0,9	1,1	0,4	0,5
TFP	2,0	2,2	0,8	0,7

Źródło: *Five Years...*, s. 36.

Efekty procesów konwergencji i dywergencji w Unii Europejskiej w latach 1999–2011 ilustrują wskaźniki procentowe PKB *per capita* wybranych krajów członkowskich w relacji do średniego poziomu PKB *per capita* UE-27 przyjętego jako 100 (wg standardu siły nabywczej PPS). Wskaźniki wyższe od 100 oznaczają, że PKB *per capita* jest wyższy od średniego UE-27, i odwrotnie, wskaźniki niższe od 100 wyrażają skalę luki gospodarczej wobec przeciętnego poziomu PKB *per capita* Unii (tab. 2).

Ze wskaźników procentowych zamieszczonych w tabeli 2 wynika, że luka gospodarcza między UE-15 i krajami członkowskimi z EŚW zmniejszyła się w latach 1999–2011 znacznie. Po pierwsze, zmniejszyła się o 5 pkt proc. rozpiętość między przeciętnym PKB *per capita* UE-15 i UE-27. Po drugie, w kilku nowych krajach członkowskich proces konwergencji był bardzo dynamiczny, zwłaszcza w tych, których poziom rozwoju w 1999 roku był najniższy. Do tej grupy należały: Rumunia i Bułgaria oraz Łotwa, Litwa i Estonia. Najwyższy poziom PKB *per capita* w relacji do średniego UE-27 w 1999 roku miały Czechy (72%) i zmniejszyły dystans rozwojowy w wolnym tempie, z okresową regresją wskaźników PKB *per capita* (w ostatnich latach kryzysu). Niemniej na tle pozostałych krajów UE-9 luka rozwojowa Czech jest niewielka. Drugą, względnie porównywalną pod względem poziomu PKB *per capita*, grupę krajów w 1999 roku tworzyły Węgry, Słowacja i Polska, a rezultaty procesu konwergencji były zróżnicowane i bardzo korzystne dla Słowacji, mimo braku poprawy PKB *per capita* w latach 2008–2011. W tej grupie Polska, biorąc po uwagę cały okres 1999–2011, nie wyróżniła się wysokim tempem zmniejszania luki gospodarczej, ponieważ w latach 1999–2002 PKB *per capita* w stosunku do przeciętnego UE-27

pozostawał na tym samym poziomie, a w okresie 2003–2005 poprawa pod tym względem była niewielka.

Tabela 2. Zmiany PKB *per capita* UE-27, UE-15 i wybranych krajów członkowskich w latach 1999–2011 według standardu siły nabywczej (PPS), indeks UE-27 = 100

UE/kraje	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
UE-27	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
UE-15	115	115	115	114	114	113	113	112	111	111	110	110	110
Bułgaria	27	28	30	32	34	35	37	38	40	43	44	44	46
Czechy	72	71	73	73	77	78	79	80	83	81	83	80	80
Estonia	42	45	46	50	55	57	61	66	70	69	63	63	67
Litwa	39	40	42	44	49	51	53	55	59	61	55	57	66
Łotwa	36	36	39	41	44	47	50	53	57	58	54	54	58
Polska	48	48	48	48	49	51	51	52	54	56	61	63	64
Rumunia	26	26	28	29	31	34	35	38	41	47	47	47	49
Słowacja	50	50	52	54	55	57	60	63	68	73	73	73	73
Węgry	54	54	58	61	63	63	63	63	61	64	65	65	66
Francja	115	115	115	116	111	110	110	108	108	107	109	108	108
Hiszpania	96	97	98	100	101	101	102	105	105	104	103	99	98
Niemcy	121	118	116	115	116	115	116	115	115	116	115	119	121
Wielka Brytania	118	119	119	120	121	123	123	121	117	113	111	111	109
Włochy	118	118	118	112	111	107	105	104	104	104	104	101	100
Portugalia	81	81	80	80	79	77	79	79	79	78	80	80	77
Grecja	83	84	86	90	93	94	91	92	90	93	94	87	79
Irlandia	126	132	133	138	142	143	144	146	147	132	130	129	129
Szwecja	126	128	122	122	124	126	122	123	125	124	120	124	127

Źródło: Eurostat Database, *GDP Per Capita in PPS* (23.01.2013).

Przyspieszenie procesu konwergencji nastąpiło dopiero od 2006 roku, a w szczególności w latach najgłębszego kryzysu w latach 2008–2009. Gdy w pozostałych krajach UE spadek PKB wynosił średnio ponad 4% (2009), to Polska dzięki jego wzrostowi uzyskała poprawę PKB *per capita* w stosunku do UE-27 o 5 pkt proc. Węgry, w odróżnieniu od Polski, zmniejszyły dystans rozwojowy w ramach ugrupowania przede wszystkim w latach 2000–2003, następnie przez kilka lat PKB *per capita* w relacji do średniego UE-27 nie zwiększał się, a w 2007 roku nawet spadł. W sumie na wyróżnienie zasługują wyniki procesu konwergencji Litwy, Estonii i Słowacji, zarówno pod względem tempa zmniejszania luki gospodarczej, jak i osiągniętego poziomu PKB *per capita*. W tym porównaniu Polska wypada gorzej. Jeśli natomiast zestawimy wskaźniki PKB *per capita* Pol-

ski z analogicznymi miernikami wzrostu gospodarczego Francji, Hiszpanii, Niemiec, Wielkiej Brytanii i Włoch, można zauważyć, że pozycja Polski poprawiła się wobec Włoch, Wielkiej Brytanii i Francji, a w zasadzie nie zmieniła wobec Niemiec i Hiszpanii.

Znacznie lepsze wyniki w procesie zmniejszania luki rozwojowej osiągnęła Polska po uzyskaniu członkostwa w UE (tab. 3). Z przedstawionych danych liczbowych wynika, że w latach 2005–2011 wzrost PKB *per capita* w Polsce był najwyższy w grupie badanych krajów i wynosił 29,7%, na Słowacji – 29,6%, w Bułgarii – 23,3%, a najniższy był na Węgrzech – 2,2%. Spośród pięciu największych krajów UE wysokim wzrostem PKB *per capita* wyróżniały się Niemcy – 11,1%. We Włoszech i w Hiszpanii PKB *per capita* w 2011 roku był niższy niż w 2005 roku odpowiednio o 4,1% i 1,9%, w Wielkiej Brytanii minimalnie niższy, a we Francji wzrósł tylko o 1,1%. W roku 2005 PKB *per capita* Polski stanowił 28,4% przeciętnego PKB *per capita* UE-27 i 23,4% UE-15 oraz 23,4% PKB *per capita* Francji, 23,7% Niemiec, 20,8% Wielkiej Brytanii, 26,1% Włoch i 30,5% PKB *per capita* Hiszpanii. W roku 2011 PKB *per capita* Polski istotnie wzrósł, ale wciąż był względnie niski i wynosił: 35,5% PKB *per capita* UE-27, 30,3%

Tabela 3. Realny proces konwergencji gospodarczej Polski wobec wybranych krajów członkowskich UE w latach 2005–2011 (PKB *per capita* w tys. euro)

UE/kraje	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Wzrost 2011/2005 (%)
UE-27	22 500	23 200	23 800	23 800	22 700	23 100	23 400	4,00
UE-15	26 800	27 500	28 100	28 000	26 600	27 100	27 400	2,20
Bułgaria	3 000	3 200	3 400	3 700	3 500	3 500	3 700	23,30
Czechy	10 200	10 900	11 500	11 700	11 100	11 400	11 600	13,70
Estonia	8 300	9 200	9 900	9 500	8 100	8 400	9 100	9,60
Łotwa	5 800	6 500	7 200	7 000	5 900	5 900	6 400	10,30
Litwa	6 300	6 900	7 700	8 000	6 900	7 100	7 700	22,20
Węgry	8 800	9 200	9 200	9 300	8 700	8 800	9 000	2,20
Polska	6 400	6 800	7 300	7 600	7 800	8 000	8 300	29,70
Rumunia	3 700	4 000	4 200	4 600	4 300	4 200	b.d.	13,50
Słowacja	7 100	7 700	8 500	9 000	8 600	8 900	9 200	29,60
Francja	27 300	27 800	28 200	28 100	27 000	27 300	27 000	1,10
Hiszpania	21 000	21 500	21 800	21 700	20 700	20 600	20 600	-1,90
Niemcy	27 000	28 000	29 000	29 300	27 900	29 100	30 000	11,10
Wielka Brytania	30 700	31 300	32 200	31 700	30 200	30 500	30 600	-0,03
Włochy	24 500	24 900	25 100	24 700	23 200	23 500	23 500	-4,10

Źródło: Eurostat Database, *Real Gross Domestic Product Per Capita* (6.03.2013).

UE-15. Nie przekroczył 30% PKB *per capita* Niemiec i Wielkiej Brytanii i wzrósł do 35,3% PKB *per capita* Włoch i 40, 3% PKB *per capita* Hiszpanii.

W latach 2009–2011 stopa wzrostu PKB w Polsce była znacznie wyższa niż średnia UE-27 (1,6%; 3,9%; 4,3% wobec –4,3%; 2,1%; 1,5%) i wpłynęła na przyspieszenie procesu konwergencji⁵. Nie znaczy to jednak, że Polska była jedynym krajem w Unii, który wyróżniał się dobrymi wynikami makroekonomicznymi. W latach 2010–2011 w wielu krajach Unii następowała odbudowa koniunktury gospodarczej, a najwyższy wzrost gospodarczy (poza Polską) osiągnęły: Szwecja (6,6%; 3,7%), Słowacja (4,4%; 3,2%), Niemcy (4,2%; 3,0%) i Estonia (3,3%; 8,3%)⁶. Na wysokie tempo wzrostu PKB w Polsce w latach 2010–2011 wpływało wiele czynników, w tym przede wszystkim rosnący popyt na rynkach zagranicznych, zwłaszcza w Niemczech, i wzrost eksportu, napływ środków pomocowych z UE i realizacja inwestycji infrastrukturalnych, które były finalizowane w pierwszym kwartale 2012 roku. Zjawiskiem, które wskazywało na zbliżające się spowolnienie gospodarcze, był zmniejszający się w 2011 roku popyt konsumpcyjny i inwestycyjny sektora prywatnego. Deprecjacja złotego pozytywnie oddziaływała na cenową konkurencyjność eksportu i przyczyniała się do ograniczania importu, który spadał również wskutek gasnącego popytu wewnętrznego. Tendencje regresyjne w gospodarce Polski nasiliły się w drugiej połowie 2012 roku i stopa wzrostu PKB obniżyła się o prawie 2 pkt proc. w stosunku do 2011 roku, a w 2013 roku ma zmniejszyć się do 1,2–1,3%, czyli o około 0,5 pkt proc. poniżej wcześniejszych prognoz. Pogorszenie koniunktury gospodarczej w Polsce jest w dużym stopniu skutkiem spadku popytu w gospodarce światowej i inwestycji publicznych wspieranych wcześniej napływem środków z UE. Według projekcji makroekonomicznych (z początku 2013 r.) umiarkowane ożywienie w UE ma nastąpić w 2014 roku ze wzrostem PKB 1,6%, a w Polsce ma przekroczyć 2%⁷.

2. Długookresowe globalne prognozy i tendencje rozwoju gospodarczego

Z prognoz OECD, Komisji Europejskiej i National Intelligence Council (USA) wynika, że rozwój gospodarczy w okresie najbliższego 30-lecia i do 2060

⁵ *European Economic Forecast Winter 2013*, „European Economy” 2013, No. 1, s. 112.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, s. 139.

roku odbywać się będzie⁸: 1) w warunkach rosnącego zapotrzebowania na energię; 2) intensywnej urbanizacji na obszarach dynamicznego wzrostu PKB, w tym głównie w Azji i Afryce; 3) wzrostu znaczenia klasy średniej i jej wpływu na popyt globalny; 4) starzenia się społeczeństw krajów europejskich; 5) wyższego wzrostu gospodarczego krajów nienależących do OECD, ale rozpiętość stóp wzrostu między tą grupą a krajami OECD będzie się zmniejszać; 6) przy utrzymujących się dużych różnicach między krajami pod względem dochodów i poziomu życia; 7) postępującej multipolaryzacji układu sił gospodarczych ze względu na wzrost znaczenia Chin, Indii, Indonezji, Korei Południowej, Brazylii, Meksyku, Republiki Południowej Afryki, Nigerii i Turcji; 8) z zachowaniem przez Stany Zjednoczone i Europę ważnego miejsca w układzie najważniejszych ośrodków gospodarki światowej ze względu na udział w globalnym PKB, w handlu oraz ze względu na siłę korporacji i inwestycje; 9) z istniejącymi obawami, czy multilateralizacja i multipolaryzacja gospodarki światowej będzie odpowiednio równoważona rozwojem *global governance*. Podstawowe pytanie z punktu widzenia pozycji Europy dotyczy przyszłości Unii Europejskiej, efektywności gospodarczej ugrupowania, stopnia centralizacji polityki ekonomicznej i systemu decyzyjnego. Postęp w federalizacji Unii to ważny warunek wzrostu jej pozycji jako centrum globalnego.

Tempo wzrostu PKB (średnie roczne) w skali globalnej w perspektywie 2060 roku jest przewidywane na poziomie 3%. Spowolnienie wzrostu gospodarczego nastąpi wskutek obniżania się dynamiki gospodarczej w krajach rozwijających się, przede wszystkim w Chinach i Indiach. Stopa wzrostu PKB obniży się do około 5% w latach 20. obecnego stulecia, a w ciągu kolejnych trzech dekad może spaść do 2,5%⁹. W tym samym czasie PKB krajów OECD może rosnąć w tempie od 2,25% do 1,75%¹⁰. Zmieni się zasadniczo udział krajów w globalnym PKB, co zilustrowano na rysunku 1¹¹. Największym problemem rozwoju gospodarczego Polski będzie trudna sytuacja demograficzna, starzenie się społeczeństwa i malejąca liczba ludności (od lat 20.). W sumie w latach 2010–2060 największe straty ludnościowe poniosą Niemcy (15,5 mln), Polska (5,6 mln), Rumunia (4,2 mln) i Bułgaria (2 mln), a największy wzrost ludności wystąpi w Wielkiej Brytanii

⁸ *Global Trends 2030: Alternative Worlds*, National Intelligence Council, December 2012.

⁹ OECD, *Looking to 2060: Long-term Global Growth Prospects*, „OECD Economic Policy Papers” 2012, November, No. 03, s. 8.

¹⁰ *Ibidem*.

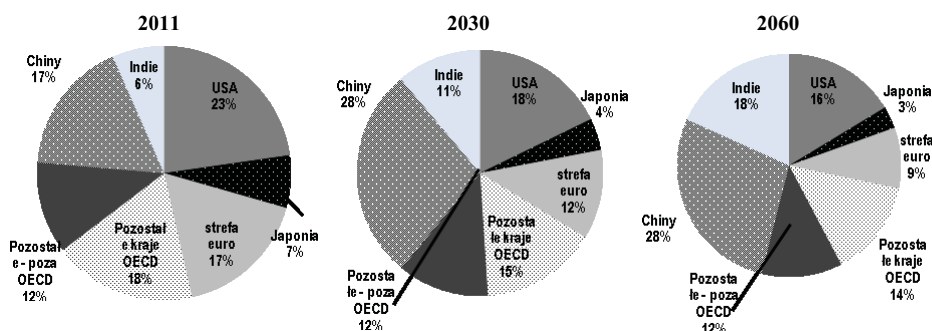
¹¹ Trzeba jednak zwrócić uwagę, że udział strefy euro w globalnym PKB (zamiast UE) zmienia pogląd o pozycji Europy w gospodarce światowej.

(16,8 mln), Francji (8,9 mln), Hiszpanii (6,2 mln), Włoszech (4,4 mln), Belgii (2,6 mln), Szwecji (2,2 mln) i Irlandii (2,1 mln)¹². Łotwa, Polska i Rumunia będą mieć najniższy udział ludności w wieku produkcyjnym w całkowitej liczbie ludności (poniżej 55% w 2055 r.)¹³. Sytuacja demograficzna, w tym struktura wiekowa ludności, ma zasadniczy wpływ na rachunek wkładu pracy do wzrostu PKB. W tym przypadku prognozy dla Polski są niekorzystne, spadek wkładu pracy do wzrostu PKB jest przewidywany od 2020 roku (−0,4%) i będzie się zwiększał do 2050 roku (−1,3%) – tabela 4.

Tabela 4. Wkład pracy we wzrost PKB – stopa wzrostu w latach 2015–2040 w UE-27, Polsce i wybranych krajach członkowskich

UE/kraje	2015	2020	2025	2030	2035	2040
UE-27	0,0	0,3	0,1	−0,2	−0,3	−0,3
Francja	−0,1	0,6	0,3	0,1	0,0	0,1
Hiszpania	0,3	1,7	1,7	0,6	−0,1	−0,5
Niemcy	−0,1	−0,4	−0,8	−1,1	−1,0	−0,7
Wielka Brytania	0,0	0,4	0,4	0,3	0,4	0,5
Włochy	0,3	0,9	0,3	−0,1	−0,3	−0,4
Polska	0,3	−0,4	−0,6	−0,6	−0,7	−1,0
Czechy	−0,4	−0,2	−0,2	−0,1	−0,3	−0,3
Węgry	−0,8	0,5	0,3	−0,3	−0,7	−1,0
Słowacja	−0,9	0,2	0,1	−0,3	−0,8	−1,1

Źródło: *The 2012 Ageing...*, s. 302.

Rysunek 1. Struktura globalnego PKB według krajów (%) w latach 2011, 2030 i 2060 w 2005 PPPs.

Źródło: *Looking to 2060...*, s. 23.

¹² *The 2012 Ageing Report. Economic and Budgetary Projections for the 27 EU Member States (2010–2060)*, „European Economy” 2012, No. 2, s. 297.

¹³ *Ibidem*, s. 299.

3. Możliwości poprawy pozycji gospodarczej Polski w Unii Europejskiej w perspektywie 2040 roku

W latach 1999–2011 proces zmniejszania luki rozwojowej Polski w Unii Europejskiej miał specyfikę polegającą na tym, że rozpoczął się dopiero po 2004 roku, czyli w okresie poakcesyjnym, ale był dynamiczny i nie został spowolniony przez kryzys, ponieważ Polska w 2009 roku jako jedyny kraj Unii nie doznała recesji gospodarczej. Po przejściowym obniżeniu stopy wzrostu PKB do 1,6% w 2009 roku dwa kolejne lata były dla Polski szansą kontynuacji intensywnej konwergencji, ale w odróżnieniu od 2009 roku Polska nie była już jedynym krajem znajdującym się na ścieżce wzrostu gospodarczego. Dołączyły do niej Szwecja, Słowacja, Niemcy i Estonia. Podstawą wzrostu gospodarczego Polski w latach kryzysu 2008–2009 był wysoki popyt wewnętrzny, który jednak słabnie i pojawia się pytanie o możliwości jego wzrostu w najbliższych latach, gdy przewidywane ożywienie gospodarcze w 2014 roku ma być rezultatem poprawy koniunktury w gospodarce światowej.

Prognozy wzrostu potencjalnego PKB są dla Polski korzystne, ale tylko w perspektywie średnioterminowej, do 2020 roku (tab. 5), kiedy wzrost gospodarczy w Polsce będzie wyższy od średniego UE-27 oraz największych krajów członkowskich i ma przekraczać 3%, czyli będzie równy lub nieco wyższy od tempa wzrostu globalnego PKB. Zgodnie z prognozami Komisji Europejskiej podstawą wzrostu gospodarczego w Polsce będzie wysokie tempo wzrostu wydajności pracy i wzrost całkowitej produktywności czynników wytwórczych TFP.

Tabela 5. Tempo wzrostu potencjalnego PKB UE-27, Polski i wybranych krajów członkowskich w latach 2015–2040

UE/kraje	2015	2020	2025	2030	2035	2040
UE-27	1,5	1,7	1,7	1,5	1,4	1,4
Francja	1,4	1,9	1,8	1,6	1,6	1,6
Hiszpania	1,4	2,4	2,8	2,2	1,5	1,1
Niemcy	1,2	1,0	0,7	0,5	0,6	0,8
Wielka Brytania	2,0	2,1	1,9	1,9	1,9	2,0
Włochy	0,7	1,8	1,9	1,4	1,2	1,2
Polska	3,3	2,0	1,6	1,5	1,4	1,2
Czechy	2,1	1,8	1,7	1,7	1,6	1,5
Węgry	0,6	1,4	1,9	1,9	1,4	1,2
Słowacja	2,9	3,0	2,5	1,7	1,2	0,9

Źródło: *The 2012 Ageing...*, s. 301.

Prognozy długoterminowe wskazują na obniżenie stopy wzrostu potencjalnego PKB Polski do poziomu średniej UE-27 bądź nawet poniżej tego poziomu. Z przedstawionych w tabeli 5 prognoz wynika, że po 2020 roku krajem o niższej stopie wzrostu potencjalnego PKB od Polski będą tylko Niemcy. W świetle takich prognoz możliwości zmniejszania przez Polskę luki rozwojowej są ograniczone. Realna konwergencja zależy od dynamiki wzrostu PKB, która w Polsce ma się obniżać po 2020 roku, co będzie spowodowane wyczerpywaniem się możliwości rozwoju gospodarczego opartego na wkładzie pracy i napływie środków z Unii Europejskiej. Jeśli do 2020 roku Polska ma szanse na poprawę pozycji gospodarczej w Unii i w stosunku do największych i lepiej rozwiniętych krajów, to po 2020 roku, jeśli będzie spadać tempo wzrostu PKB, luka gospodarcza może ponownie zagrażać pozycji Polski w UE.

Tabela 6. Udział krajów o największym potencjale gospodarczym w PKB UE-27 w latach 2010, 2020, 2040, 2060 (%)

Kraj	2010	2020	2040	2060
Niemcy	20,34	19,57	16,50	14,75
Francja	15,86	16,21	16,86	17,59
Wielka Brytania	13,80	14,59	15,86	17,31
Włochy	12,61	11,99	11,93	11,97
Hiszpania	8,65	8,71	9,66	9,45
Holandia	4,82	4,75	4,43	4,42
Polska	2,88	3,26	3,27	2,83
Belgia	2,86	2,84	2,90	3,10
Szwecja	2,81	2,89	3,05	3,23

Źródło: obliczenia własne na podstawie: *The 2012 Ageing...*, s. 305.

Potencjał ludnościowy kwalifikuje Polskę do grupy największych krajów UE za Niemcami, Francją, Wielką Brytanią, Włochami i Hiszpanią, natomiast potencjał gospodarczy mierzony PKB daje Polsce jedno miejsce dalej (7), za Holandią (2010). W roku 2020, czyli do czasu, gdy tempo wzrostu PKB w Polsce będzie wyższe niż średnio w UE-27, należy się spodziewać poprawy jej pozycji gospodarczej, co potwierdzają wskaźniki procentowe zamieszczone w tabeli 6. W roku 2040 udział Polski w PKB UE-27 utrzyma się na poziomie z 2020 roku, ale w kolejnych dwóch dekadach jej pozycja gospodarcza w Unii będzie się pogarszać i udział w PKB ugrupowania spadnie poniżej poziomu z 2010 roku. Drugim krajem, którego pozycja gospodarcza w Unii znacznie spadnie, będą

Tabela 7. Produkt krajowy brutto UE-27 i wybranych krajów członkowskich w latach 2015–2040 w mld euro w cenach z 2010 roku i jego dynamika (%; 2015 = 100)

UE/ kraj	2015	2020	2025	2030	2035	2040	Wzrost (%)
UE-27	13 571	14 749	16 023	17 298	18 543	19 875	46,45
Francja	2 177	2 391	2 631	2 859	3 092	3 351	53,93
Hiszpania	1 163	1 284	1 461	1 657	1 804	1 921	65,18
Niemcy	2 738	2 886	3 003	3 088	3 167	3 282	19,87
Wielka Brytania	1 928	2 152	2 370	2 600	2 857	3 153	63,54
Włochy	1 648	1 769	1 939	2 099	2 237	2 373	43,99
Polska	429	482	526	568	611	650	51,51
Czechy	163	180	196	214	232	250	53,37
Węgry	106	112	122	134	145	154	45,28
Słowacja	78	91	103	114	122	129	65,38

Źródło: *The 2012 Ageing...*, s. 305.

Niemcy, a udział tego kraju w PKB będzie niższy od Francji i Wielkiej Brytanii. Niemcy i Polska poniosą zatem największe straty ludnościowe i zmniejszy się udział pracy w rachunku wkładu czynników wytwórczych do wzrostu PKB. Wzrost gospodarczy Polski do 2040 roku będzie podtrzymywany przez rosnącą wydajność pracy. Prognoza stopy wzrostu potencjalnego i realnego PKB Niemiec jest natomiast niekorzystna w całym okresie 2015–2040 i ma wynosić niespełna 20% wobec 46,45% UE-27. W tej perspektywie czasowej prognozy dla Polski są jeszcze dobre (tab. 5, 6 i 7), a pogarszają się zdecydowanie po 2040 roku.

Podsumowanie

Z analizy stóp wzrostu gospodarczego i realnie osiągniętej konwergencji mierzonej PKB *per capita* oraz prognoz na lata 2015–2040/2060 wynikają następujące wnioski:

1. Polska nie zmniejszyła luki gospodarczej w okresie przedakcesyjnym 1999–2003.

2. Proces konwergencji był dynamiczny w latach 2005–2011. Wzrost PKB *per capita* Polski wyniósł 29,7%, był najwyższy w grupie dziewięciu krajów EŚW i porównywalny ze Słowacją.

3. W całym okresie 1999–2011 PKB *per capita* Polski wzrósł z 48% do 64% UE-27, ale na tle pozostałych analizowanych nowych krajów członkowskich

jest to wynik słaby, a porównywalna z Polską pod względem luki gospodarczej w okresie wyjściowym Słowacja uzyskała wzrost PKB *per capita* w tym samym okresie z 50% do 73% UE-27. Jednak biorąc pod uwagę niskie tempo wzrostu PKB *per capita* UE-27 (4%) i jeszcze niższe UE-15 (2,2%), Polska osiągnęła duży postęp w zmniejszaniu luki rozwojowej.

4. Prognozy gospodarcze są dobre dla Polski w perspektywie średniookresowej, natomiast w perspektywie długookresowej są coraz gorsze. Spowolnienie gospodarcze będzie postępować od lat 20. XXI wieku, a tempo wzrostu PKB może zbliżać się do przeciętnego w UE-27. Radykalne załamanie wzrostu gospodarczego jest przewidywane po 2040 roku, a wraz z nim pogorszenie pozycji Polski w UE i w stosunku do Francji, Wielkiej Brytanii, Hiszpanii i Włoch. Wyższy PKB od Polski osiągną również Szwecja i Belgia.

5. Główną przyczyną spadku tempa wzrostu PKB i osłabiania się pozycji gospodarczej Polski w Unii i w grupie krajów o największym potencjale gospodarczym będą problemy demograficzne: spadająca liczba ludności i niekorzystna struktura wiekowa – niski udział ludności w wieku produkcyjnym (62,7% w 2040 r. i 53,4% w 2060 r.) i wysoki udział ludności w wieku poprodukcyjnym (25,3% w 2040 r. i 34,6 w 2060 r.)¹⁴.

6. Najlepsze wyniki gospodarcze będą uzyskiwać kraje o najwyższym wzroście liczby ludności: Wielka Brytania, Francja, Hiszpania, Włochy, Belgia, Szwecja i Irlandia.

Literatura

Białowąs T., *Zmiany wydajności pracy a pozycja eksportowa Stanów Zjednoczonych i Niemiec w latach 1995–2010*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” Sectio H 2012, Vol. XLVI, nr 2.

European Economic Forecast Winter 2013, „European Economy” 2013, No. 1.

Eurostat Database, *GDP Per Capita in PPS*, www.epp.eurostat.ec.europa.eu.

Eurostat Database, *Real Gross Domestic Product Per Capita*, www.epp.eurostat.ec.europa.eu.

Five Years of an Enlarged EU. Economic Achievements and Challenges, „European Economy” 2009, No. 1.

Global Trends 2030: Alternative Worlds, National Intelligence Council, December 2012.

¹⁴ *The 2012 Ageing...*, s. 299.

- Jones Ch.I., *Time Series Tests of Endogenous Growth Models*, „Quarterly Journal of Economics” 1995, Vol. 110, No. 2.
- Looking to 2060: Long-term Global Growth Prospects*, „OECD Economic Policy Papers” 2012, November, No. 03.
- Rapacki R., Próchniak M., *The EU Enlargement and Economic Growth in the CEE New Member Countries*, „European Economy – Economic Papers” 2009, No. 367.
- Sala-i-Martin X., *Regional Cohesion: Evidence and Theories on Regional Growth and Convergence*, „European Economic Review” 1996, Vol. 40.
- The 2012 Ageing Report. Economic and Budgetary Projections for the 27 EU Member States (2010–2060)*, „European Economy” 2012, No. 2.
- Quarterly Report on the Euro Area 2006*, Vol. 5, No. 2.

CHANCES OF CLOSING POLAND’S DEVELOPMENT GAP WITH THE EUROPEAN UNION AND COUNTRIES OF THE BIGGEST ECONOMIC POTENTIAL IN THE PERSPECTIVE OF YEAR 2040

Summary

The article contains analysis of the process of Poland’s economic convergence with the EU and countries of the biggest economic potential in the years 1999–2011. The author also evaluates the possibilities of diminishing the development gap in the perspective of year 2040 and in some cases 2060. The research showed that Poland didn’t stand out within the group of 9 new member states in terms of closing the gap. However since 2006 the convergence process was faster and growth rate of Polish GDP *per capita* reached 29,7%, while the average growth ratio in the EU-27 was 4%. The mid-term forecasts for Poland are positive, but after 2020 the GDP growth rate will start to decline. More profound slowing down is to take place after 2040 mostly due to a sharp decline in population. So there is a real threat of further deepening the development gap.

Keywords: European Union, Poland, convergence process, long-term economic forecasts